

7 Selvopplevd diskriminering av samer i Norge

Ketil Lenert Hansen, PhD, førsteamanuensis, Regionalt kompetansesenter for barn og unge Nord (RKBUNord), UiT Norges arktiske universitet, Tromsø.

Sammendrag

Ny forskning viser at mange samer rapporterer ulike former for selvopplevd diskriminering. Målet med dette kapittelet er å gi en oppdatert kunnskapsstatus om diskrimineringsutfordringer samer står overfor i Norge. Vi skal kartlegge forekomsten av selvrapportert diskriminering blant voksne samer i alderen 18–69 år, studere hvor diskrimineringen skjer, og identifisere hvem som utøver den, og hvordan individet forholder seg til det å bli diskriminert.

Tallmaterialet bygger på innsamlede kvantitative data fra 2012 fra 11 600 individer (både samer og majoritetsnordmenn), fra 25 kommuner i de fem nordligste fylkene i Norge. Studien er en del av helse- og levekårsundersøkelsen i områder med samisk og norsk bosetting, kalt SAMINOR 2-undersøkelsen, som var en spørreskjemaundersøkelse som ble sendt ut til kommuner i Nord-Norge og Trøndelag.

I utvalget har omtrent én av fem opplevd diskriminering. Omtrent en tredjedel av dem som har blitt diskriminert, sier diskrimineringen har skjedd de siste to årene. Samer opplever langt oftere å bli diskriminert enn majoritetsnordmenn. Samer med sterk samisk tilknytning rapporterer den høyeste forekomsten av diskriminering, både diskriminering skjedd før de siste to årene og de siste to årene.

Den vanligste formen for diskriminering som ble rapportert av samer, var etnisk diskriminering, etterfulgt av diskriminering på grunn av kjønn og geografisk tilhørighet. Samiske kvinner rapporterte høyest for kjønnsbasert diskriminering.

Samer opplever diskriminering på flere arenaer. Den mest vanlige arenaen er på skolen, i arbeidslivet og i lokalsamfunnet. Videre rapporterer mange samer å ha blitt møtt med krenkelser i møte med det offentlige, på internett og når de går i butikken eller ved restaurantbesøk. Samer har opplevd/opplever i langt større grad diskriminering fra medelever/studenter, lærere/andre ansatte på skolen, arbeidskollegaer, offentlige tjenestemenn, annen etnisk gruppe enn dem selv (majoritetsbefolkningen), ukjente personer og samme etniske gruppe som dem selv (andre samer) enn majoritetsnordmenn. Selv om mange samer opplever å ha blitt diskriminert, er det få samer som melder saker inn til Ligestillings- og diskrimineringsombudet (LDO).

7.1 Innledning

Den samiske befolkningen står i en særstilling sammenlignet med de andre minoritetene i Norge. På den ene siden har de en lang historie som diskriminert minoritet, der den norske statens fornorskningsspolitikk hadde som målsetning å assimilere samene inn i den norske majoritetskulturen (Minde, 2005). På den andre siden har samene i dag status som urfolk med en sterk rettslig status i Norge (Midtbøen, 2015).

Imidlertid beskytter ikke den rettslige statusen som samene har, dem ifra å bli utsatt for diskriminering. Voksne samer rapporterer langt oftere å ha blitt diskriminert enn majoritetsnordmenn (K. L. Hansen, Melhus, Hogmo, & Lund, 2008). Diskriminering er i tillegg assosiert med dårligere somatisk og mental helsestatus (K. L. Hansen, 2015; K. L. Hansen, Melhus, & Lund, 2010; K. L. Hansen & Sørli, 2012).

Samepolitikken fra midten av 1800-tallet og frem til etter andre verdenskrig i Norge var basert på assimilering. For samene betydde dette at deres kulturelle kjennetegn og språklige særtrekk skulle erstattes med tilsvarende trekk fra majoritetskulturen (Josefsen, 2006; Minde, 2005). Denne politikken hentet sin ideologiske forankring i Sosialdarwinisme, nasjonalisme og sikkerhetspolitikk (Jensen, 2005). Innenfor skoleverket gav dette seg for eksempel uttrykk i at all opplæring skulle skje på norsk, og at det var den norske kulturelle identiteten som skulle legges til grunn ved samhandling mellom samer og etniske nordmenn (Høgmo, 1986). Imidlertid skiftet den norske stat retning for sin minoritetspolitikk overfor samene etter andre verdenskrig. Dette skiftet ble tydelig i forbindelse med styring av samenes juridiske rettigheter på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 90-tallet (ILO-169 og formuleringer i grunnlovsparagraf 108) og opprettelsen av Sametinget.

Selv om fornorskningsspolitikken er et tilbakelagt stadium i det norske samfunnet og i norsk politikk, vil de negative følgene av denne politikken kaste skygger i lang tid. Det tar tid å endre de generelle rammeverkene i norsk politikk, lovverk og ordninger, samt myter og holdninger, slik at samisk kultur, språk, tradisjoner og det samiske samfunnets behov blir tatt tilstrekkelig hensyn til på ansvarsområder som omhandler blant annet utdanning, arbeidsliv og offentlige tjenester og ytelser.

Det er gjort lite forskning på langtidsvirkningene av fornorskningssprosessen og strukturell diskriminering. En ting som er sikkert, er at fornorskningen hadde mange ofre. Koloniseringen har frarøvet mange samer deres språk og kultur, selvfølelse og skapt personlige traumer (Nergård, 2011). Flere forskere og politikere har tatt til orde for å opprette en sannhets- og forsoningskommisjon om de politiske og kulturelle overgrepene som samene ble utsatt for. Fornorskning og diskriminering på grunn av etnisitet har medført store konsekvenser for levekår, livskvalitet og helse for mange samiske familier og enkeltindivider i en rekke lokalsamfunn i Norge, trolig flere enn man tidligere har antatt. Vi trenger å vite mer om hvordan dette har berørt og den dag i dag berører den samiske befolkningen.

7.1.1 Målet med dette kapittelet

For å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering av samer trengs det oppdatert kunnskap om diskrimineringsstatus hos denne etniske befolkningen, som igjen kan brukes som grunnlag for å utarbeide effektive tiltak for å kunne forebygge diskrimineringen. Målet med dette kapittelet er å gi en oppdatert kunnskapsstatus om diskrimineringsutfordringer samer står overfor i Norge.

Hvilke utfordringer møter samer i arbeidslivet, i skole- og utdanningssystemet, i lokalsamfunnet – og i møte med det offentlige tjenesteapparatet? Er likestillings- og diskrimineringsutfordringene de samme som majoritetsnordmenn møter? Eller er det forskjeller mellom samer og ikke-samer i utfordringene?

7.1.2 Diskrimineringsbegrepet

Denne artikkelen legger vekt på selvopplevd diskriminering av samer i Norge. Diskriminering blir i denne studien definert på følgende måte: «Diskriminering forekommer når en person eller gruppe av mennesker blir behandlet mindre fordelaktig enn andre på bakgrunn av for eksempel etnisk opprinnelse, religion, tro, funksjonshemming, alder eller seksuell legning.» «Diskrimineringen» er en form for forskjellsbehandling som ikke er saklig begrunnet, og som ikke er knyttet til positiv særbehandling.

Diskriminering kan defineres som handlinger og praksiser som fører til urettferdigheter og ulikheter i makt, ressurser og muligheter på tvers av mennesker og grupper i samfunnet og tjener til å støtte systemer av privilegier og undertrykkende strukturer (Ferdinand, Paradies, & Kelaher, 2015). Diskriminering kan manifestere seg fra subtile former for eksklusjon, verbale utsagn til fysiske voldshandlinger. Eksisterende data tyder på at diskriminering er et økende samfunnsproblem i mange land (Paradies et al., 2015).

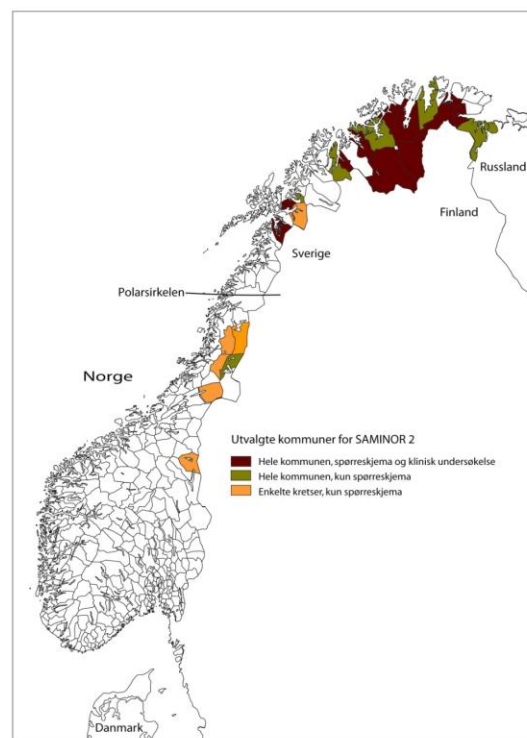
I denne studien har vi hatt en bred tilnærming til selvrapportert diskriminering, som omhandler blant annet etnisk, kjønnsbasert, aldersmessig og geografisk diskriminering, samt diskriminering på grunn av sykdom, lærevansker, religion eller tro, funksjonshemming, nasjonalitet, seksuell orientering og andre årsaker.

Diskriminering kan skje på skolen, arbeidsplassen, i lokalsamfunnet i møte med det offentlige, eller i andre offentlige settinger, som når man går på butikken eller på restaurantbesøk, eller i familien. Typer av diskriminering og settinger hvor de skjer, kan være overlappende og gjensidig forsterkende. Det kan derfor hende at samer møter flere typer diskriminering, og at dette skjer i flere settinger samtidig. Diskriminering kan skje på tre ulike plan: *internalisert hos individet* (for eksempel inkorporering av rasistiske holdninger, tro eller ideologier hos individet); *mellommenneskelig* (ansikt til ansikt i interaksjon mellom individer), og på *strukturelt nivå*, det vil si at det kjennetegnes av at det finnes innebygget diskriminerende effekter i strukturene i samfunnet (K. L. Hansen, 2015). I dette kapittelet studerer vi hovedsakelig selvrapportert mellommenneskelig diskriminering (ansikt til ansikt i interaksjon) blant voksne samer og ikke-samer.

7.1.3 Om studien

Tallmaterialet bygger på innsamlet data i 2012 fra 11 600 individer i alderen 18–69 år (både samer og majoritetsnordmenn), fra 25 kommuner i de fem nordligste fylkene i Norge. Studien er en del av SAMINOR 2-undersøkelsen, som var en spørreskjemaundersøkelse som ble sendt ut til kommuner med samisk og norsk bosetting i Nord-Norge og Trøndelag. Se kart for undersøkelsesområdet (kart 7.1). Undersøkelsen er tidligere beskrevet i en annen publikasjon (Brustad, Hansen, Broderstad, Hansen, & Melhus, 2014). Studien er godkjent av Datatilsynet og REK nord.

Kart 7.1 Kommunene som inngikk i studien

7.1.4 Karakteristika for utvalget

Demografiske karakteristika for utvalget er presentert i tabell 7.1. Flertallet i utvalget var kvinner. Gjennomsnittsalderen for utvalget var 50 år, og majoriteten av deltakerne hadde middels inntekt, utdanning på høyskole/lavere grads universitetsnivå og bodde i Distrikts-Norge. Studien er således mest representativ for individer med disse karakteristikaene. En tredjedel av deltakerne hadde en samisk tilhørighet.

Tabell 7.1 Karakteristika for utvalget (N = 11 600)

	Antall	%
Kjønn		
Menn	5149	44,4
Kvinner	6451	55,6
Alder (i år) ^a	49,9 ±13,7	
18–29	1484	12,8
30–49	4289	37,0
50–59	2933	25,3
60–69	2894	24,9
Husholdets inntekt		
Lav	1633	14,1
Medium	4245	36,6
Høy	3667	31,6
Veldig høy	1612	13,9
Ubesvart	443	3,8
Utdanningslengde (i år)		
<7	301	2,6
7–9	1456	12,6
10–12	3090	26,6
13–16	3941	34,0
>16	2599	22,4
Ubesvart	213	1,8
Bosted		
Samisk minoritetsområde	9179	79,2
Samisk majoritetsområde	2417	20,8
Ubesvart	4	0,0
Etnisk sammensetning 1		
Samer	3928	34,1
Ikke-samisk	7577	65,8
Ubesvart	95	0,1
Etnisk sammensetning 2 ^b		
Sterk samisk tilknytning	1372	11,9
Selv-rapportert samiskhet	1459	12,7
Samisk familiebakgrunn	1097	9,5
Ikke-samer	7577	65,8
Ubesvart	95	0,1

^a Gjennomsnittsverdi ± standardavvik.

^b Se avsnitt om Definerings av etnisitet for forklaring av kategorier

7.1.5 Definerings av etnisitet

Med etnisitet menes en gruppe som har en felles identitet knyttet til et felles opphav, og som blir oppfattet av andre som en særpreget gruppe med blant annet felles språk, kultur, historie og så videre. Begrepet har både et subjektivt og et objektivt innhold. Samer som urfolk vil være omfattet av begrepet etnisitet.

Siden man i Norge ikke har et register over hvem som er same, og siden denne informasjonen ikke samles inn ved folketellinger, stilte man personene i denne undersøkelsen 11 ulike spørsmål om etnisitet, for å kunne definere hvem som var samer, og hvem som var ikke-samer. I tillegg ønsket man i denne undersøkelsen å lage en differensiert etnisitetsvariabel som kategoriserte samiskhet.

Figur 7.1 Figuren er hentet fra spørreskjemaet brukt ved SAMINOR 2-studien. Figuren viser hvordan spørsmål om etnisitet er stilt

Hvilket hjemmespråk har/hadde du, dine foreldre og besteforeldre? (sett ett eller flere kryss)				
	Norsk	Samisk	Kvensk	Annet, beskriv
Morfar:	☐	☐	☐	☐ .....
Mormor:	☐	☐	☐	☐ .....
Farfar:	☐	☐	☐	☐ .....
Farmor:	☐	☐	☐	☐ .....
Far:	☐	☐	☐	☐ .....
Mor:	☐	☐	☐	☐ .....
Jeg selv:	☐	☐	☐	☐ .....

Hva er din, din fars og din mors etniske bakgrunn? (sett ett eller flere kryss)				
	Norsk	Samisk	Kvensk	Annet, beskriv
Min etniske bakgrunn er:	☐	☐	☐	☐ .....
Fars etniske bakgrunn er:	☐	☐	☐	☐ .....
Mors etniske bakgrunn er:	☐	☐	☐	☐ .....

Hva regner du deg selv som? (sett ett eller flere kryss)				
	Norsk	Samisk	Kvensk	Annet, beskriv
☐	☐	☐	☐	☐ .....

Første spørsmålsgruppe omhandler hvilket hjemmespråk du, dine foreldre og besteforeldre har/hadde. Neste spørsmålsgruppe omhandlet din fars, mors og din etniske bakgrunn. Siste spørsmål: Hva regner du deg selv som. For alle disse spørsmålene var svaralternativene: «Norsk», «Samisk», «Kvensk» eller «Annet». Man kunne sette ett eller flere kryss på hvert spørsmål.

Ut fra disse 11 spørsmålene er det mulig å lage ulike kategoriseringer av etnisitet. Vi valgte i denne sammenhengen å definere den samiske gruppen på følgende måte: Satte man minimum et kryss for «Samisk» på ett av de 11 spørsmålene, ble man kategorisert innenfor den samiske gruppen. De andre i utvalget ble definert som ikke-samiske. (De hadde hovedsakelig krysset av for «Norsk» etnisitet, noen hadde også krysset av for «Kvensk» eller «Annen etnisitet». Disse ble i denne sammenhengen innlemmet i den norske gruppen.) Videre konstruerte vi tre samiske etnisitetskategorier:

- (i) *Sterk samisk tilknytning*
- (ii) *Selv-rapportert samiskhet*
- (iii) *Samisk familiebakgrunn*

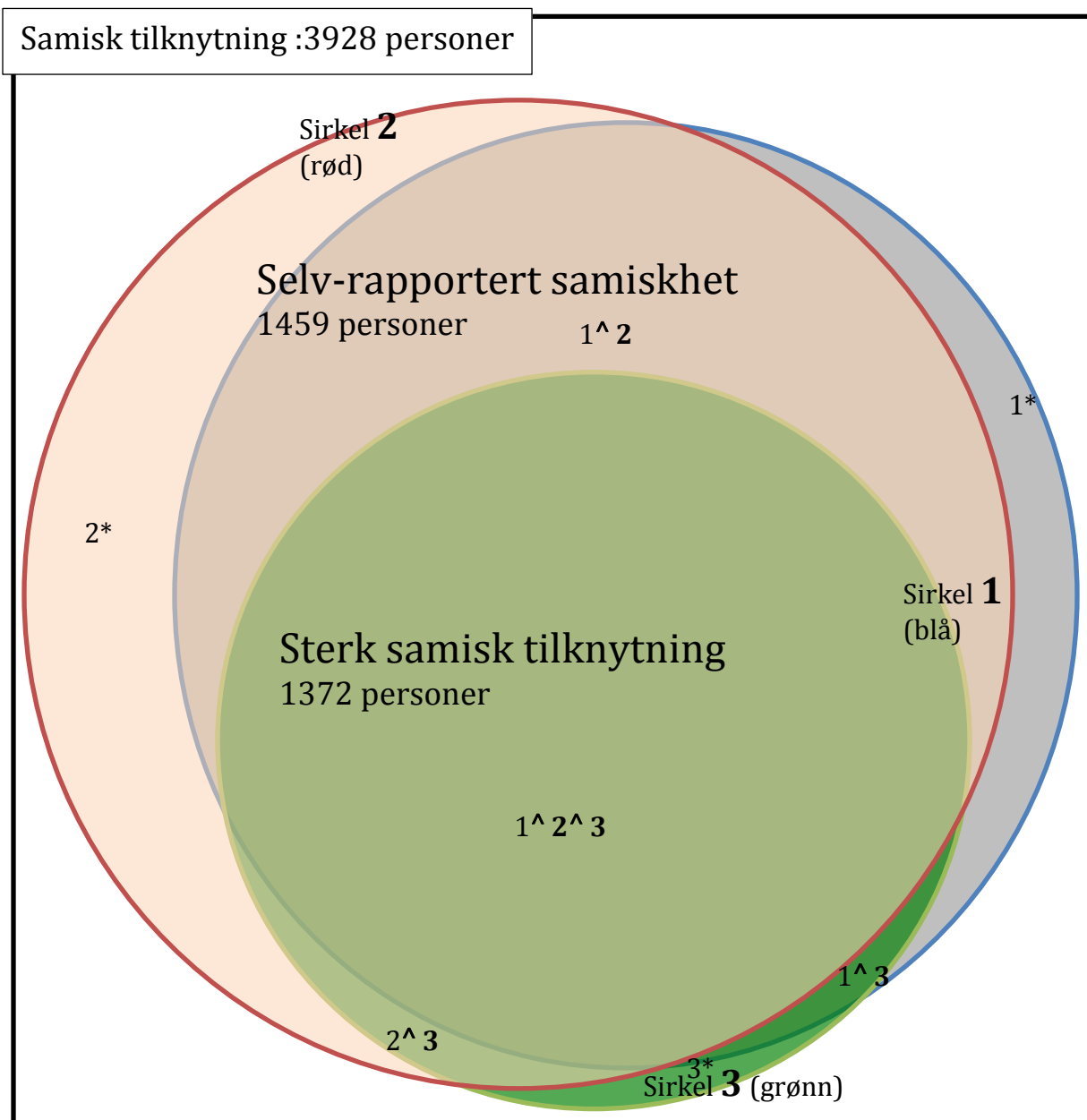
Kategori 1: «Sterk samisk tilknytning» var de personene som svarte JA på *alle* de tre følgende spørsmål: «Jeg selv har samisk som hjemmespråk», «Min etniske bakgrunn er samisk» og «Jeg regner meg selv som samisk». I figur 7.2 er denne gruppen merket som kategori 1 med fargen grønn.

Kategori 2: «Selv-rapport samiskhet var de som svarte JA for samisk på ett eller to (men ikke alle tre spørsmålene) nevnt ovenfor i kategori 1. Denne gruppen er i figur 7.2 alle innenfor sirklene utenom den innerste sirkelen, som er kategori 1.

Kategori 3: «Samisk familiebakgrunn» var definert som de som rapporterte samisk familiebakgrunn med enten språk eller etnisitet hos foreldre eller besteforeldre, men ikke definerte seg selv som samer. Helt konkret var det definert som de som rapporterte samisk som hjemmespråk hos enten foreldre eller besteforeldre og/eller at deres foreldre hadde samisk etnisk bakgrunn, men som ikke betraktet sin egen etnisitet som samisk, som heller ikke følte seg som samiske, og ikke selv snakket samisk som hjemmespråk. Denne gruppen er i figuren markert som det hvite feltet innenfor firkanten.

Kategoriene er gjensidig utelukkende og viser en gradert etnisitetsvariabel, der kategori 1 må sies å være den variabelen som viser flest samiske markører og en sterk tilknytning til samisk bakgrunn, samisk selvopfatning og hjemmespråk. Det er 1372 personer som tilhører denne kategorien. Kategori 2 er den største kategorien i antall personer (N = 1459). I denne kategorien har de fleste sagt at de både har samisk bakgrunn og føler seg som samer (55 %), men kun 8 % i denne kategorien har samisk som hjemmespråk. I kategori 3 rapporterer 1097 samisk familiebakgrunn uten at de selv oppfatter seg som samiske, definerer sin bakgrunn som samisk eller snakker det samiske språket. Figuren 7.2 viser en grafisk fremstilling av de ulike etnisitetskategoriene.

Figur 7.2 Grafisk fremstilling av etnisitetskategoriene

Samisk familiebakgrunn uten noen egendefinert samisk tilknytning
1097 personer

Forklaring til figuren 7.2:

Sirke 1 (blå kant rundt sirke): Selv-opplevd samiskhet: Viser til dem som har svart at de regner seg selv som samiske, til sammen 2321 personer.

1* 118 personer rapporterer at de føler seg som samisk, uten at de sier at de har samisk bakgrunn og samisk som hjemmespråk.

Sirke 2 (rød kant): samisk bakgrunn. 2645 personer.

2*: 420 personer (ytterste skalk (rød) venstre i figuren) sier de har samisk bakgrunn, men rapporterer at de ikke føler seg som samiske eller snakker samisk språk som hjemmespråk.

Sirkel 3 (grønn kant): Jeg har/hadde samisk som hjemmespråk. 1488 personer

3*: 42 personer har samisk som hjemmespråk uten at de rapporterer samisk bakgrunn eller føler seg som samiske.

Rammen: Innenfor rammen finnes alle som har krysset av for en eller annen samisk tilknytning. Til sammen 3928 personer.

Kategorisering av etnisitet

Kategori 1: «Sterk samisk tilknytning» består av de personene som svarte JA på *alle* de tre følgende spørsmål: «Jeg selv har samisk som hjemmespråk», «Min etniske bakgrunn er samisk» og «Jeg regner meg selv som samisk». (Altså innenfor alle tre sirkelene: 1²3). 1372 personer.

Kategori 2: «Selv-rapport samiskhet» var de som svarte JA for samisk på ett eller to (men ikke alle tre spørsmålene) nevnt ovenfor i kategori 1. Denne gruppen er i figuren alle innenfor sirkelen utenom den innerste sirkelen, som er kategori 1. 1459 personer

Kategori 3: «Samisk familiebakgrunn uten egendefinering som samisk» var definert som de som rapporterte samisk familiebakgrunn med enten språk eller etnisitet hos foreldre eller besteforeldre, men ikke definerte seg selv som samer (ved selv-opplevd samiskhet, sin egen bakgrunn er samisk eller brukte/bruker samisk språk hjemme)

Grafisk fremstilt blir dette alle mellom sirkelene og rammen (hvit farge). 1097 personer.

1²3 = Kategori 1.

1²: De som rapporterer sin etnisitet som samisk og føler seg som samer. 805 personer.

2³: De som sier at de har samisk bakgrunn og hadde samisk som hjemmespråk, men ikke føler seg som samiske. 48 personer.

1³: De som føler seg som samiske, hadde samisk hjemmespråk, men ikke sier at deres bakgrunn er samisk. 26 personer.

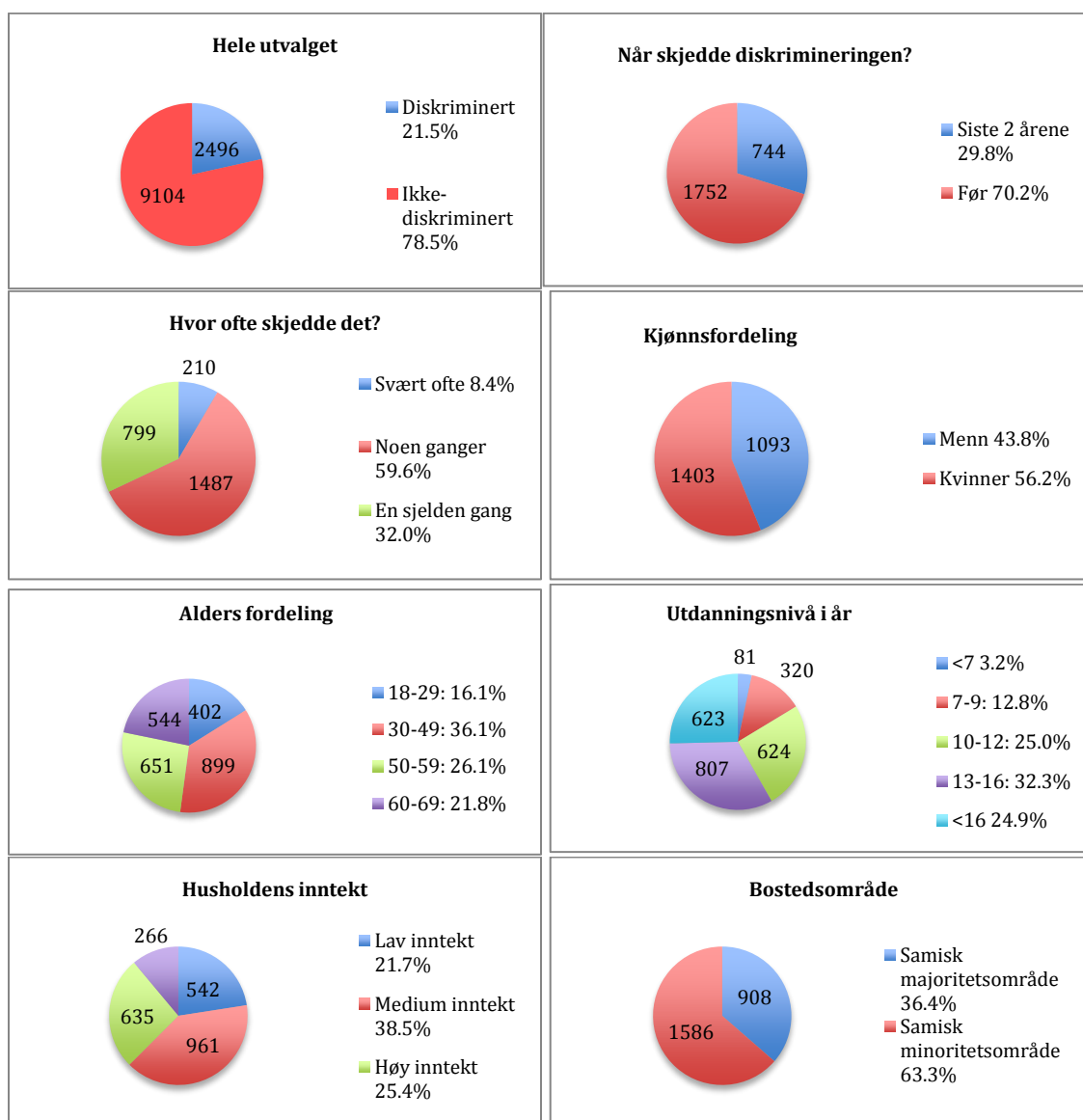
7.1.6 Samisk bostedsområde

Vi definerte kommunene Kautokeino, Karasjok, Nesseby, Tana og Porsanger som *Samisk majoritetsområde*. I disse områdene rapporterte over 50 % av befolkningen samisk tilknytning. Kommunene Røros, Snåsa, Røyrvik, Namsskogan, Narvik, Alta, Grane, Hattfjell, Tysfjord, Evenes, Skånland, Lavangen, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Kvænangen, Loppa, Kvalsund, Lebesby og Sør-Varanger ble definert som *Samisk minoritetsområde*. Begrunnelsen var at i disse kommunene lever samer i minoritetsposisjon vis-à-vis majoritetsbefolkningen.

7.2 Karakteristika for dem som ble diskriminert

I utvalget vårt har omtrent en av fem (21,5 %) opplevd diskriminering. Omtrent en tredjedel av dem som har blitt diskriminert, sier diskrimineringen har skjedd de siste to årene. Alder, etnisitet, utdanning, inntekt og bosted var alle faktorer som var knyttet til forekomsten av diskriminering. Samer, personer i alderen 30–49 år, med 13–16 års utdanningslengde, familieinntekt mellom 301 000 og 600 000 kroner og/eller bosatt i samiske minoritetsområder rapporterte høyest forekomst av diskriminering (figur 7.3).

Figur 7.3 Karakteristika for dem som rapporterte diskriminering

7.2.1 Samer opplever mest diskriminering

Halvparten av samene (50%) med sterk samisk tilknytning rapporterte å ha blitt diskriminert, 34,3 % rapporterer at krenkelsen har skjedd før, og 16,5 % sier at dette har skjedd de siste to årene. Også samer med selv-rapport samiskhet (32,8% totalt, 24,5 før og 8,4% siste to årene) rapportert høy grad av diskriminering. Til sammenligning rapporterer ikke-samer totalt sett 14,3 % diskriminering, 9,9 % før og 4,4 % de siste to årene (det vil si i perioden 2010–2012). Samer med samisk familiebakgrunn rapportert høyest for

diskriminering skjedd før, men hadde like tall som ikke-samer for krenkelser skjedd siste to-årene (tabell 7.2). Dette viser at samer med sterk samisk tilknytning rapporterer omtrent fire ganger så mye diskriminering som nordmenn (tabell 7.2).

Tabell 7.2 Forekomsten av diskriminering (totalt, før og siste to år) blant samer og ikke-samer

<i>Etnisk tilknytning</i>	Selv-rapportert diskriminering		
	Totalt* ¹ % (antall)	Før % (antall)	Siste to år % (antall)
Sterk samisk tilknytning	50,8 (697)	34,3 (470)	16,5 (227)
Selv-rapportert samiskhet	32,8 (479)	24,5 (375)	8,4 (122)
Samisk familiebakgrunn	19,8 (217)	14,9 (164)	4,8 (53)
Ikke-samisk	14,3 (1085)	9,9 (748)	4,4 (337)

*1 Rapportert diskriminering enten siste to år, før (tidligere enn siste to årene) eller på annet spørsmål om diskriminering (uspesifisert tidspunkt). Antall diskriminerte totalt = 2478 (18 caser hvor vi manglet opplysning om etnisitet). 739 rapporterte diskriminerte siste to årene (5 caser manglende verdier for etnisitet). 1739 rapporterte diskriminering før (siste to år) (13 caser manglet opplysning om etnisitet)

Tabell 7.3 Forekomsten av diskriminering blant samer og ikke-samer fordelt på kjønn og bosted

<i>Etnisk tilknytning/kjønn/sted</i>		Totalt* ¹ % (n)	Før % (n)	Siste to år % (n)
Samisk majoritetsområde				
Menn	Sterk samisk tilknytning	50,5 (220)	36,9 (161)	13,5 (59)
	Selv-rapportert samiskhet	35,2 (77)	25,6 (56)	9,6 (21)
	Samisk familiebakgrunn	24,2 (23)	20,0 (19)	4,2 (4)
	Ikke-samisk	23,2 (64)	15,9 (44)	7,2 (20)
Kvinner	Sterk samisk tilknytning	47,6 (297)	31,4 (196)	16,2 (101)
	Selv-rapportert samiskhet	32,5 (87)	20,5 (55)	11,9 (32)
	Samisk familiebakgrunn	26,4 (28)	22,6 (24)	3,8 (4)
	Ikke-samisk	28,0 (104)	18,0 (67)	9,9 (37)
Samisk minoritetsområde				
Menn	Sterk samisk tilknytning	58,3 (84)	37,5 (54)	20,8 (30)
	Selv-rapportert samiskhet	31,1 (141)	26,2 (119)	4,8 (22)
	Samisk familiebakgrunn	19,5 (76)	14,6 (57)	4,9 (19)
	Ikke-samisk	12,9 (399)	9,1 (281)	3,8 (118)
Kvinner	Sterk samisk tilknytning	56,9 (95)	34,7 (58)	22,2 (37)
	Selv-rapportert samiskhet	33,6 (174)	24,5 (127)	9,1 (47)
	Samisk familiebakgrunn	17,8 (90)	12,6 (64)	5,1 (26)
	Ikke-samisk	13,5 (517)	9,2 (355)	4,2 (162)

*1 Rapportert diskriminering enten siste to år, før (før siste to årene) eller på annet spørsmål om diskriminering (uspesifisert tidspunkt). Når vi stratifiserte på kjønn og bosted fikk vi to manglende verdier på diskriminering, slik at totalt hadde vi 2476 caser; 1737 før og 739 siste to årene.

Både samisk menn og kvinner med sterk samisk tilknytning rapporterer høy grad av diskriminering både i samiske majoritetsområder og - minoritetsområder. Rapporteringen er noe høyere i samiske minoritetsområder, men da bare betydningsfull for samisk kvinner med sterk samisk tilknytning. Majoritetsbefolkningen (ikke-samer) rapporterer høyere grad av diskriminering hvor samer bor i majoritetsposisjon enn utenfor disse områdene (tabell 7.3).

7.2.2 Typer av diskriminering

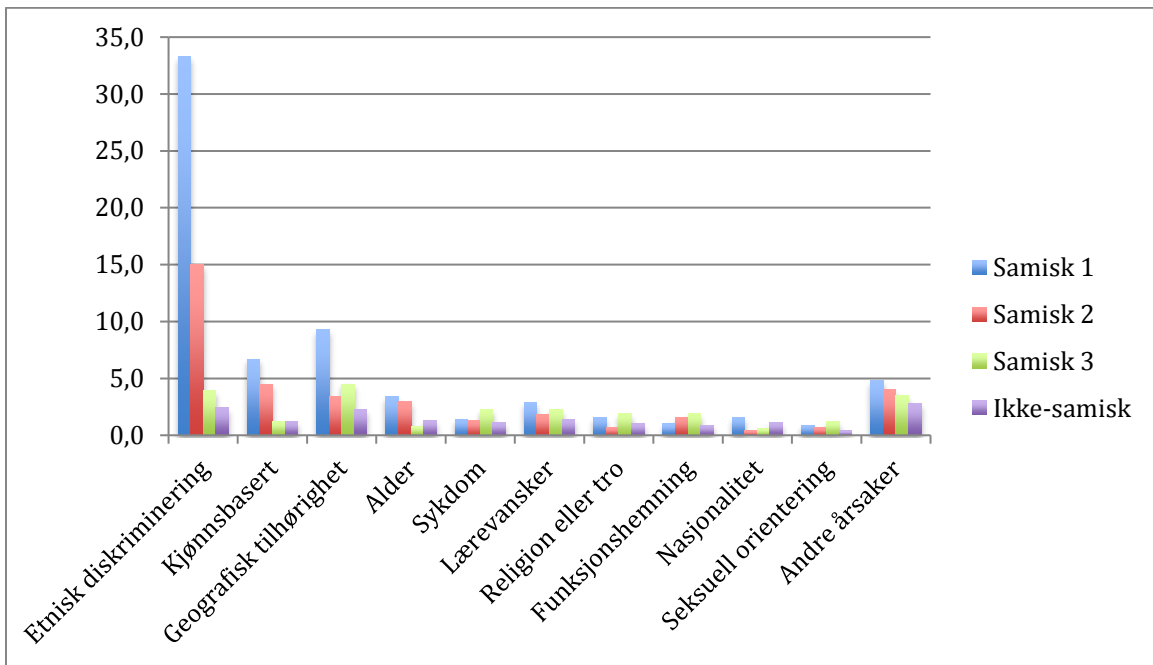
Den vanligste formen for diskriminering som ble rapportert både blant samiske menn og kvinner med sterk samisk tilknytning (menn: 33,3 %, kvinner: 31,9 %) og med selvrapportert samiskhet (menn: 15,0 %, kvinner: 17,0 %), var etnisk diskriminering, etterfulgt av diskriminering på grunn av kjønn og geografisk tilhørighet. Kvinner rapporterte betydelig oftere kjønnsbasert diskriminering enn menn, og samiske menn og kvinner (med sterk samisk tilknytning) rapporterte mer enn ikke-samiske (samiske menn: 6,7 %; samiske kvinner: 11,9 % versus norske menn: 1,2 %; norske kvinner: 2,9 %). Samer rapporterte også oftere diskriminering på grunn av geografisk tilhørighet enn ikke-samer. Samiske menn og kvinner rapporterte mer aldersdiskriminering enn majoritetsnormmenn. Samiske menn rapporterte noe høyere for diskriminering på grunn av lærevansker enn ikke-samer. Samiske kvinner rapporterte litt høyere for diskriminering på grunnlag av sykdom enn ikke-samer (1,6-2,8 % versus 1,2 %) (se figur 7.4 og 7.5).

I diskriminering på grunn av religion, funksjonshemning og seksuell orientering var det ingen betydelige forskjeller i rapportering blant samer og ikke-samer. I den samiske befolkningen var cirka en prosent diskriminert på grunn av seksuell orientering, mens tallet for religion og funksjonshemning lå opp mot cirka to prosent blant samer.

Andre årsaker for diskriminering var nasjonalitet. Her viste tallene ingen forskjell mellom samer og ikke-samer.

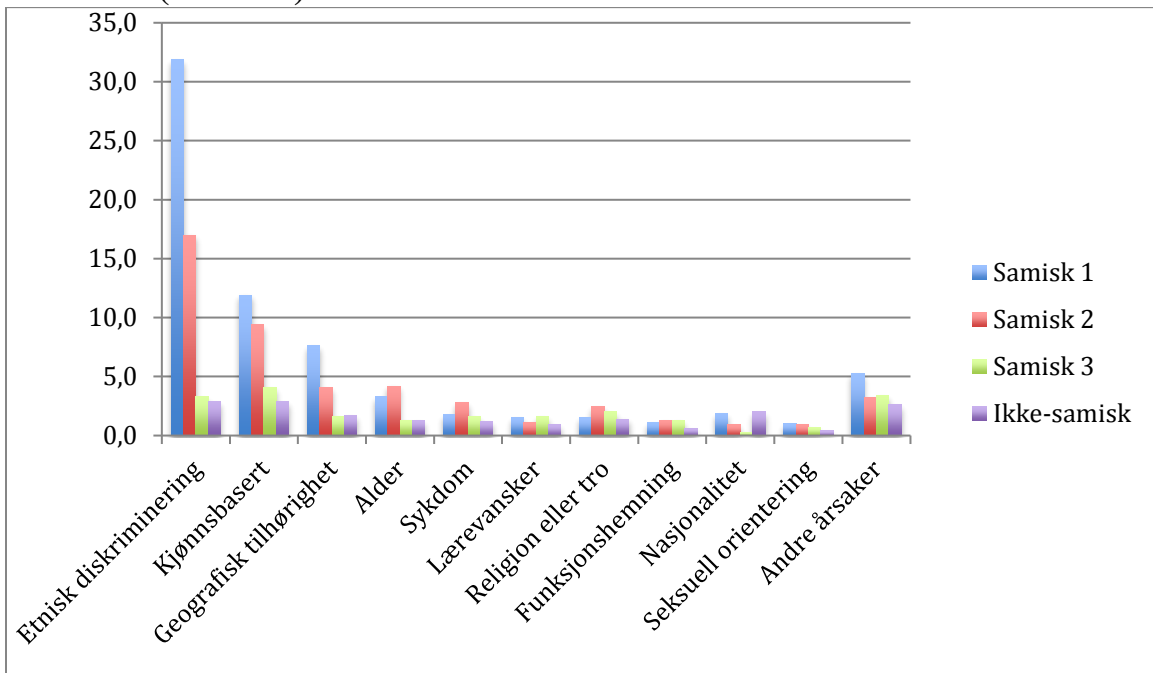
Samer rapporterte også betydelig høyere enn ikke-samer for andre typer av diskriminering som ikke ble fanget opp av de ti allerede omtalte kategoriene (figur 7.4 og 7.5). Deltakerne hadde mulighet til å spesifisere andre typer av diskriminering. Flere rapporterte diskriminering i tilknytning til arbeidslivet, deres samiske etnisitet (fordi de ikke snakket samisk språk, ikke var god nok same i andres øyne, eller for andre spørsmål knyttet til deres samiske herkomst), og noen poengterte at det var på grunn av deres homofile legning.

Figur 7.4 Hvilke typer av diskriminering opplever samer og ikke-samer (menn)

Forklaring til figuren: Samisk 1 = Sterk samisk tilknytning, Samisk 2 = Selv-rapportert samiskhet, Samisk 3 = Samisk familiebakgrunn. Ikke-samisk = norsk. Tabellen tar utgangspunkt i hele utvalget (N = 11600).

Figur 7.5 Hvilke typer av diskriminering opplever samer og ikke-samer (kvinner)

Forklaring til figuren: Samisk 1 = Sterk samisk tilknytning, Samisk 2 = Selv-rapportert samiskhet, Samisk 3 = Samisk familiebakgrunn. Ikke-samisk = norsk. Tabellen tar utgangspunkt i hele utvalget (N = 11600).

Totalt sett rapporterte 66 % å ha vært utsatt for en type av disse formene for diskriminering, 24 % sa de hadde opplevd to typer av diskriminering, og 7 % sa at de hadde opplevd tre typer av diskriminering. Det var ikke noen etniske forskjeller mellom samer og ikke-samer med hensyn til hvor mange typer diskriminering man hadde vært utsatt for.

7.2.2.1 Kommentarer til tallene

Norge har forpliktet seg gjennom ratifiseringen av FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (6. august 1970) å forbyr diskriminering på grunn av rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse. Konvensjonen er inkorporert i norsk lov gjennom diskrimineringsloven (lov 3. juni 2005 nr. 33) (Nystuen, 1991). Diskrimineringsloven forbyr direkte og indirekte diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn. Lovens formål er å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter og å hindre diskriminering. Loven gjelder på alle samfunnsområder, med unntak av familieliv og andre personlige forhold (Lovdata, 2013).

Mange samer opplever etnisk diskriminering i Norge. Og mange opplever dette i typisk norskdominerte områder (tabell 7.3). Dette er i tråd med tidligere forskning om selv-opplevd diskriminering av samer i Norge (Ketil Lenert Hansen, 2011). Etnisk diskriminering er den mest vanlige formen for diskriminering som samer møter. Tallene viser at omtrent en av tre samer med sterk samisk tilknytning har opplevd å bli diskriminert på grunn av sitt samiske opphav, sammenlignet med under tre prosent for majoritetsnordmenn. Dette viser at samer opplever ti ganger mer etnisk diskriminering enn ikke-samer. Forskningstallene våre fra 2003/2004 samsvarer med disse tallene, som tilsier at samer fortsatt i dag opplever en høy grad av etnisk diskriminering i det norske samfunnet.

I Norge har kjønnsdiskriminering vært høyt prioritert siden lovverket kom på plass i 1978. Likevel rapporteres kjønnsbasert diskriminering som den andre mest vanlige formen for diskriminering som da særlig samiske kvinner og menn utsettes for. I Norge finnes det ingen studie som kan si noe om kjønnsdiskriminering i hele populasjonen (Skjeie, 2012). Vi vet lite om kjønnsbasert diskriminering i den samiske befolkningen. Det er samiske kvinner som rapporterer om høyest forekomst av kjønnsbasert diskriminering. Vi kan anta at likestilling i det samiske samfunnet har måttet vike oppmerksomheten for samenes kamp for å bli anerkjent som et urfolk, og at spørsmålet om likestilling derfor har vært nedprioritert helt opp til begynnelse av dette århundret (Josefsen, 2004). Vi trenger mer kunnskap om hvorfor samer rapporterer høyere (og da særlig samiske kvinner) for kjønnsbasert diskriminering enn majoritetsbefolkningen.

Mange samer sier også at de føler seg diskriminert grunnet geografisk tilhørighet, og dette kan være utslag av geografiske og institusjonelle variasjoner som gjør at situasjonen ikke er lik for alle samer. For eksempel peker Josefsen (2006) på at myndigheter hittil har differensiert geografisk i forhold til hvilke rettigheter den enkelte same har (Josefsen, 2006). Tallene våre støtter dette, og viser at samer som bor i typisk samiske minoritetsområder, rapporterer om høyere grad av diskriminering enn samer som bor i

områder som er definerte samiske områder, og som har sterke vern om samiske institusjoner, samisk språk, verdier og kultur (K. L. Hansen, 2012).

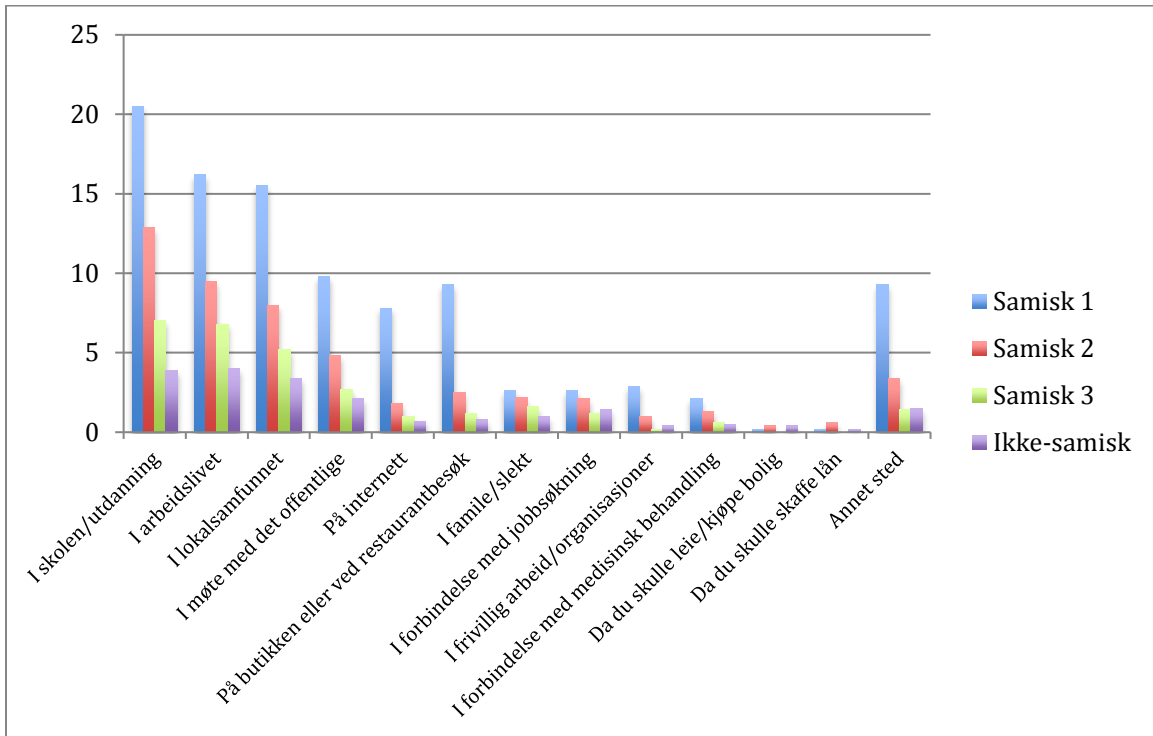
Samer rapporterte også høyere for aldersdiskriminering enn majoritetsnordmenn (3,4 % versus 1,3 %). Forskjellen var ikke veldig stor, men likevel betydelig i statistisk sammenheng. I Norge har debatten om aldersdiskriminering vært knyttet til arbeidslivet. Vernet mot aldersdiskriminering gjelder kun i arbeidslivet, men det er en debatt om aldersdiskriminering skal gjelde på alle samfunnsområder.

Når det gjelder spørsmålet om diskriminering på grunn av seksuell legning, svarer 0,7–1,2 % i den samiske populasjonen at de har opplevd dette, sammenlignet med 0,4 % i majoritetsbefolkningen. Tallene mellom samer og ikke-samer er ikke forskjellige i statistisk forstand. Men i tillegg svarer en del samer på det åpne spørsmålet at de har blitt diskriminert på grunn av sin homofile legning. Den siste tiden har det vært et søkelys på tabuer i det samiske samfunnet, og homofili har vært et av disse temaene. I debatten har flere hevdet at det kan være vanskeligere å være homofil same enn homofil nordmann, grunnet dobbeltstigmaet ved både å være fra minoritetskulturen og homofil (NRK Sápmi, 2016). Homofili som legning har dessuten vært svært tabu- og skambelagt i det tradisjonelle samiske samfunnet (NRK Sápmi, 2013).

7.2.3 Hvor skjer diskrimineringen?

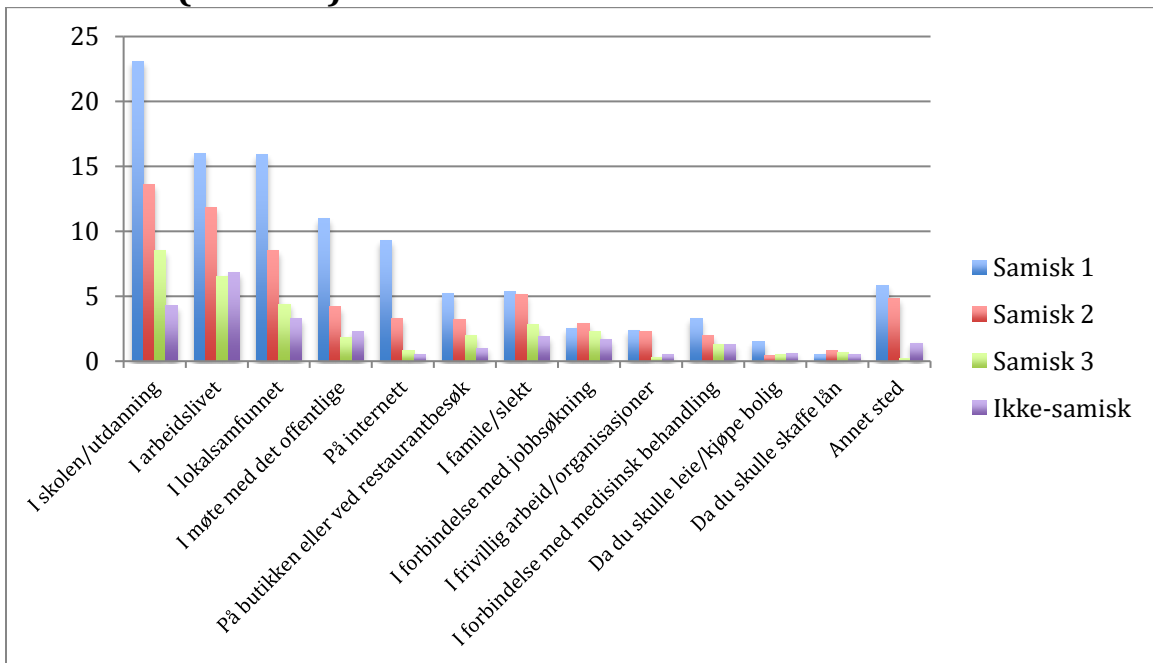
Samer opplever diskriminering på flere arenaer. De vanligste arenaene er skolen, arbeidslivet og lokalsamfunnet. Omtrent én av fem samer med sterk samisk tilknytning har opplevd å bli diskriminert på skolen eller i utdanningssammenheng, sammenlignet med rundt 4 % for ikke-samer. Også i arbeidslivet og i lokalsamfunnet rapporterer samer oftere å bli diskriminert enn nordmenn. Videre rapporterte mange samer å ha blitt møtt med krenkelser i møte med det offentlige, på internett og når de går i butikken eller på restaurantbesøk. Flere samiske menn med sterk samisk tilknytning rapporterte krenkelser ved butikk-/restaurantbesøk enn samiske kvinner (med sterk samisk tilknytning) (9,3 % versus 5,2 %). Digital diskriminering/krenkelser ble også rapportert langt oftere blant samer med sterk samisk tilknytning enn blant ikke-samer. Samer opplevde oftere diskriminering i familie/slekt, i frivillig arbeid og ved medisinsk behandling enn ikke-samer. Imidlertid må det poengteres at det var få som opplevde diskriminering på disse tre siste omtalte arenaene. Når det gjaldt diskriminering ved jobbsøking, kjøp av bolig, på leiemarkedet eller når man skulle søke om lån, var det få (mindre enn 3 %) (både blant samer og ikke-samer) som opplevde dette. Man kan derfor si at på disse områdene er diskriminering et minimalt problem i Norge. Imidlertid opplevde samer langt oftere diskriminering også på andre steder enn de 12 omtalte arenaene. Når det gjelder hvor diskrimineringen skjer, er det ikke store forskjeller mellom menn og kvinner (figur 7.6 og 7.7).

Figur 7.6 Hvor skjer diskrimineringen av samer og ikke-samer (menn)?

Forklaring til figuren: Samisk 1 = Sterk samisk tilknytning, Samisk 2 = Selv-rapportert samiskhet, Samisk 3 = Samisk familiebakgrunn. Ikke-samisk = norsk. Tabellen tar utgangspunkt i hele utvalget (N = 11 600).

Figur 7.7 Hvor skjer diskrimineringen av samer og ikke-samer (kvinner)?

Forklaring til figuren: Samisk 1 = Sterk samisk tilknytning, Samisk 2 = Selv-rapportert samiskhet, Samisk 3 = Samisk familiebakgrunn. Ikke-samisk = norsk. Tabellen tar utgangspunkt i hele utvalget (N = 11600).

7.2.3.1 Kommentarer til tallene

I NOU 2015: 2 – *Å høre til – Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø* blir det poengtert at tall fra *Elevundersøkelsen 2014/2015* og *Folkehelseinstituttet* viser at andelen elever som krenkes og mobbes i samiske områder, er høyere enn for resten av landet (Djupedal, 2015). At vi i vår undersøkelse viser til at skolen er den samfunnsarenaen der flest samer har opplevd diskriminering, støtter disse nylige funnene. Og det reiser seg et alvorlig spørsmål om kravene i opplæringslovens paragraf 9a (Lovdata, 2015) om et godt psykososialt miljø fritt for mobbing blir oppfylt i Norge for samiske barn og unge. Selv om vi i dag satser hardt på forebygging av mobbing i skolen i Norge, med flere ulike antimobbeprogrammer (Olweus, 2009; Roland, 2014) som har pågått over de siste tre tiårene, har ingen av disse hatt særlig fokus på forebygging av fordommer blant majoriteten mot urfolk og minoriteter (Minton, 2014). Disse mobbeprogrammene har heller ikke vært tilpasset samisk kultur og identitet. Kultursensitiviteten er et viktig element som bør prioriteres sterkt i fremtidens antimobbeprogrammer og intervensjoner mot mobbing/diskriminering i skolen for samiske barn og ungdommer.

Arbeidsplassen var den mest vanlige arenaen der ikke-samer opplever diskriminering, og den andre mest vanlige arenaen for samer, etter skole/utdanningssektoren. Totalt sett opplever 7,5 % av utvalget å bli diskriminert eller krenket på jobben – 11,5 % av den samiske befolkningen (alle tre samiske gruppene sett under ett) og 5,6 % av den ikke-samiske befolkningen (uavhengig av kjønn). Tidligere studier i Norge har vist at forekomsten av mobbing på arbeidsplassen ligger et sted mellom 2 til 14 % (Nielsen et al., 2009). Våre tall ligger innenfor dette spennet, og viser at diskriminering på arbeidsplassen er et enda større problem for samer enn ikke-samer. Arbeidsgivere skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering innenfor sin virksomhet. I tillegg skal de redegjøre for iverksatte og planlagte likestillingstiltak (aktivitets- og rapporteringsplikten). Offentlige myndigheter har også aktivitetsplikt innenfor sine områder. Likestillings- og diskrimineringsombudet skal føre tilsyn med og medvirke til at loven overholdes.

Videre opplever samer diskriminering i lokalsamfunnet, i møte med det offentlige, når de går på butikken eller ved restaurantbesøk, langt oftere enn ikke-samer. Disse funnene antyder at samer møter flere fordommer, diskriminerende bemerkninger og krenkelser i det offentlige rom enn majoritetsnordmenn, noe som igjen kan begrense mulighetene deres for demokratisk deltakelse i velferdssamfunnet, med tanke på likeverdig tilgang til sosiale og offentlige tjenester og goder.

7.2.4 Diskriminering gjennom sosiale medier

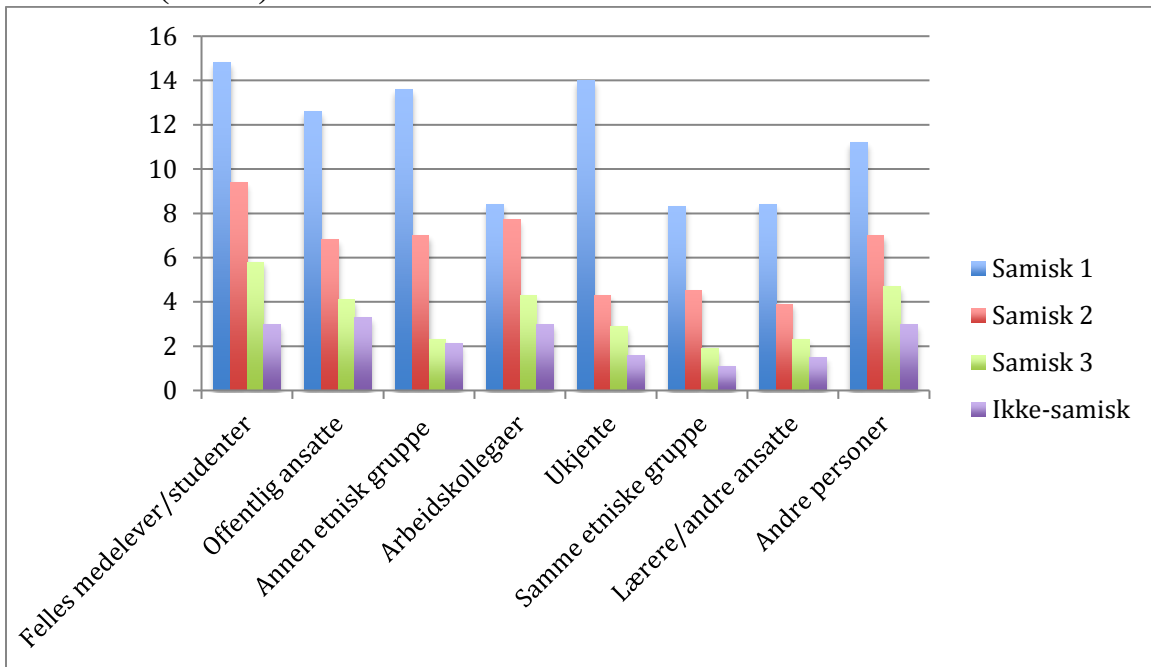
Forekomsten av digital mobbing økte i Norge mellom 2000 til 2010 (Roland, 2014). I en undersøkelse utført av Læringsmiljøsenderet i Stavanger i 2008 ble det konkludert med at tradisjonell mobbing rammer om lag dobbelt så mange mennesker som det digital mobbing gjør (Auestad, 2011). Internasjonale studier har funnet en svak tendens til at jenter, mer enn gutter, blir utsatt for digital mobbing (Parker-Jenkins, 2011). I denne studien ble begrepet diskriminering «på internett» brukt om digital mobbing. Samiske personer rapporterte betydelig høyere forekomst av selvopplevd digital diskriminering enn ikke-samiske personer. Digital diskriminering ble hyppigst rapportert blant de yngste samiske respondentene (18–29 år). Mer enn én av fem samiske unge med sterk samisk tilknytning i undersøkelsen i aldersgruppen 18–29 år rapporterte å ha opplevd diskriminering på internettet. Blant ikke-samer fant vi ingen kjønnsforskjeller, mens vi blant samer fant at digital diskriminering var oftere rapportert blant kvinner enn menn, uavhengig av alder (data ikke vist i tabeller).

Vi vet lite om digitale krenkelser eller hatytringer opplevd av samer i Norge, da dette enda ikke har vært forsket på eller undersøkt i levekårsundersøkelser eller kvalitative tilnærminger. Det vi vet fra medier (TV, radio, aviser og internett), er at mange samer opplever krenkende kommentarer, hatefulle ytringer og fordommer, samt stereotypiske skildringer av samisk kultur og identitet i forskjellige former i kommentarfeltene på nettet og på ulike nettsider (Ketil Lenert Hansen, 2012).

7.2.5 Hvem diskriminerer?

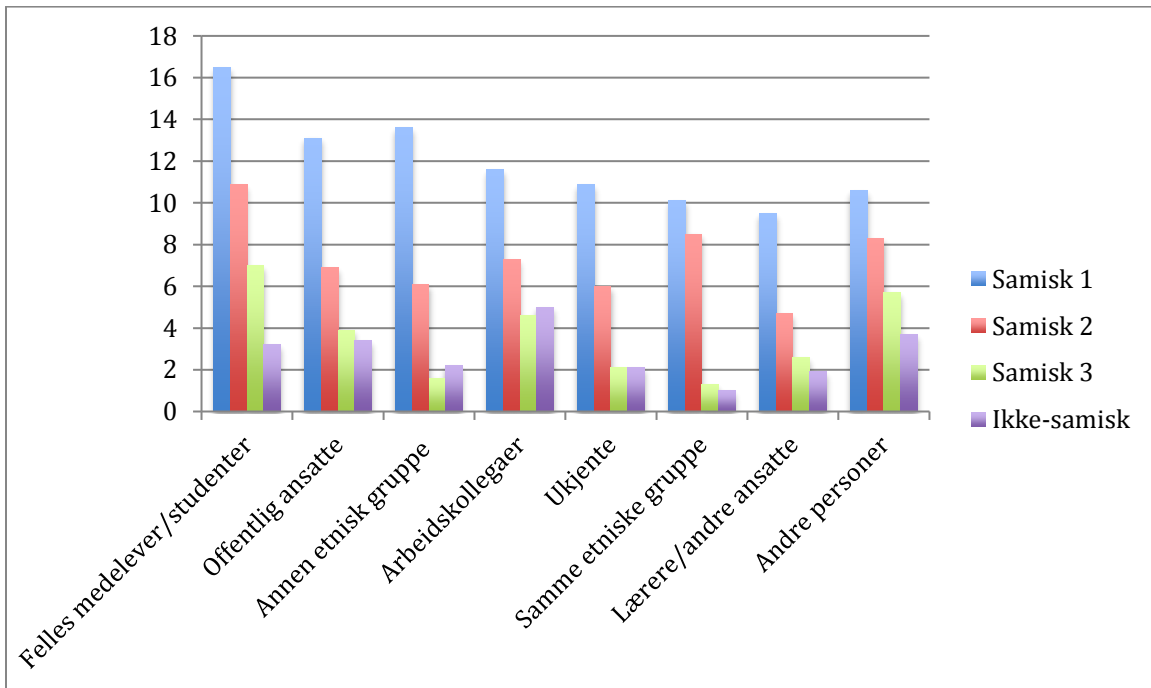
Samer med sterk samisk tilknytning og selvrapportert samiskhet har opplevd/opplever i langt større grad diskriminering fra medelever/studenter, lærere/andre ansatte på skolen fra annen etnisk gruppe enn dem selv (majoritetsbefolkningen), ukjente personer og samme etniske gruppe som dem selv (andre samer) enn majoritetsnordmenn. I tillegg rapporterer mange samer krenkelser fra offentlig ansatte og arbeidskollegaer. Ikke-samer rapporterer høyest for at det er arbeidskollegaer, medelever og offentlig ansatte som diskriminerer dem (se figur 7.8 og 7.9).

Figur 7.8 Hvem utøver diskrimineringen av samer og ikke-samer (menn)?

Forklaring til figuren: Samisk 1 = Sterk samisk tilknytning, Samisk 2 = Selv-rapportert samiskhet, Samisk 3 = Samisk familiebakgrunn. Ikke-samisk = norsk. Tabellen tar utgangspunkt i hele utvalget (N = 11600).

Figur 7.9 Hvem utøver diskrimineringen av samer og ikke-samer (kvinner)?

Forklaring til figuren: Samisk 1 = Sterk samisk tilknytning, Samisk 2 = Selvrapportert samiskhet, Samisk 3 = Samisk familiebakgrunn. Ikke-samisk = norsk. Tabellen tar utgangspunkt i hele utvalget (N = 11600).

7.2.5.1 Kommentarer til tallene

Siden mange i undersøkelsen rapporterer at diskrimineringen har skjedd på skolen, var det ikke overraskende at medelever/studentene var den vanligste mobberer. Mer overraskende var det at så mange samer rapporterte å ha blitt krenket av lærere eller andre ansatte på skolen.

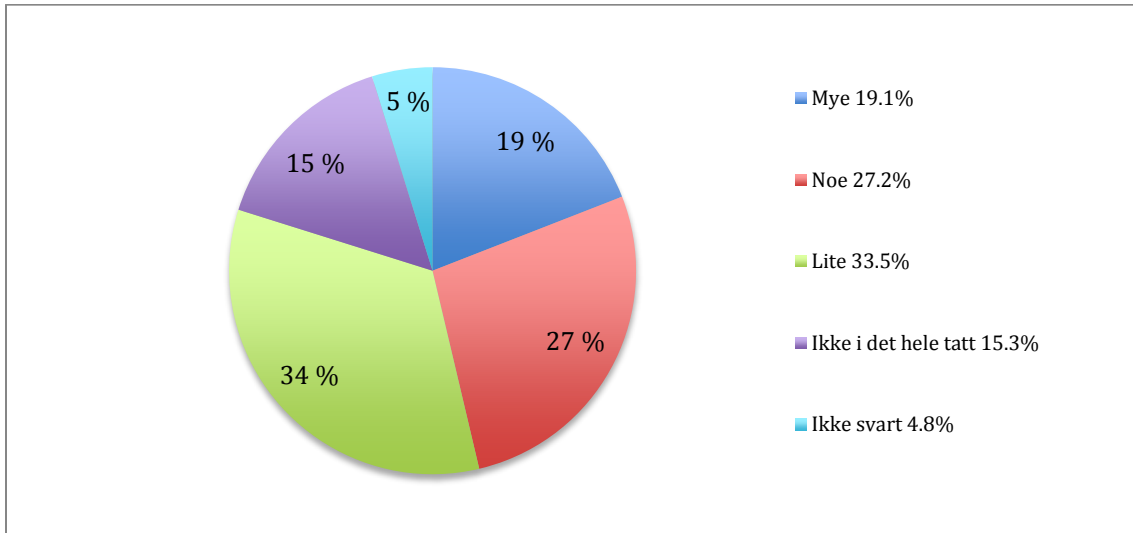
Det å være annerledes er en kime til diskriminering og mobbing, og som minoritet er samene sårbare (Høgmo, 1998). Mange samer opplever å bli diskriminert av majoritetsnordmenn og ukjente personer. Disse krenkelsen skjer på ulike arenaer i samfunnet. Etter medelever/studentene er de mest vanlige mobberne som samer møter, offentlig ansatte og arbeidskollegaer.

Mange samer opplever å bli diskriminert av andre samer. Dette må sees i sammenheng med fornorskningen og skammen forbundet med det å være same, som ble skapt under denne prosessen. Skammen over den samiske kulturen er kanskje en av de vanskeligste og viktigste barrierene mot revitalisering og dekolonisering hos så vel enkeltpersoner som familier og lokalsamfunn (Nergård, 2011). Mange samer har gjennomgått en assimilering av egen identitet og språk over de siste tre generasjonene (Høgmo, 1986), og dette har ført til en fornektelse og fortielse om å snakke om samisk identitet og kultur (Høgmo, 2011). Høgmo har påpekt at den sterkeste samiske diskrimineringen finner sted i fornorskede samisk-norske lokalsamfunn, og at det ofte er personer med samisk bakgrunn som utfører diskrimineringen. Han påpeker at dette er en reaksjon på holdningen i majoritetssamfunnet: nedsettende snakk om samer leder oppmerksomheten vekk fra egen samisk bakgrunn (Høgmo, 2005). Disse komplekse sosiale og psykologiske faktorene kan muligens være med på å forklare hvorfor mange samer i denne studien opplever krenkelser fra egen samisk gruppe.

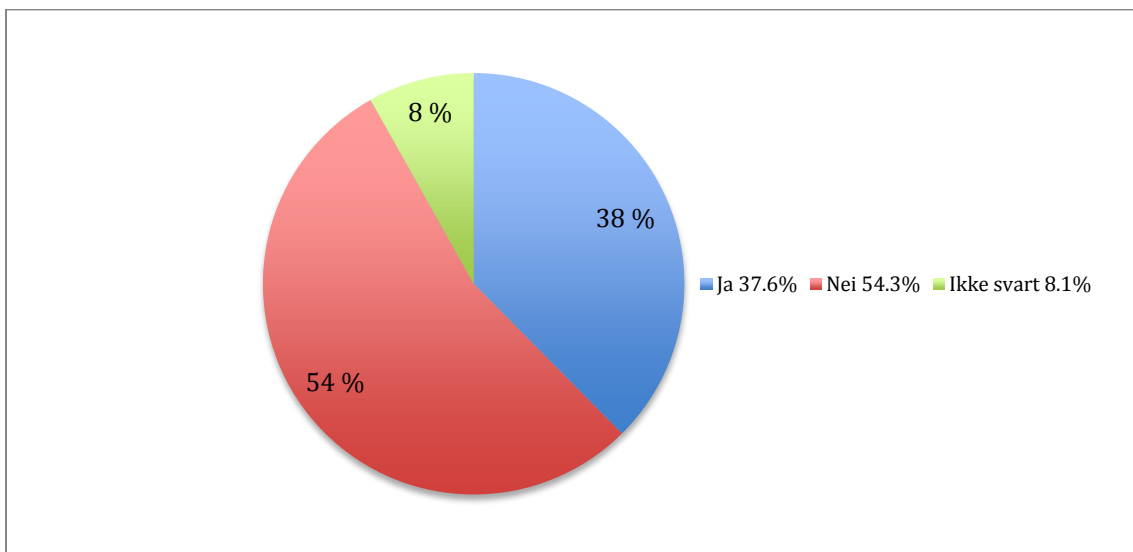
7.2.5 Motstandsdyktighet mot diskriminering

Forskning viser at selvopplevd diskriminering er assosiert med mentale og fysiske helseproblemer (K. L. Hansen, 2015; K. L. Hansen & Sørli, 2012). En femtedel av utvalget rapporterte at diskrimineringen hadde berørt dem mye (tabell 7.10), og vi vet fra tidligere studier at denne gruppen potensielt er utsatt for negative helseplager (Paradies et al., 2015).

Figur 7.10 Hvor mye berørte diskrimineringen deg?

Figur 7.11 Gjorde du noe aktivt for å få slutt på diskrimineringen?

Vi vet også at de som har gjort noe aktivt selv for å få slutt på diskrimineringen, kommer bedre ut rent helsemessig enn de som ikke gjør noe for å få slutt på diskrimineringen. I utvalget vårt sier 38 % at de har gjort noe aktivt for å få slutt på diskrimineringen. Man kan anta at denne gruppen er mer beskyttet (resiliens) mot de negative konsekvensene som diskriminering kan påføre helse (figur 7.11).

7.2.6 Få samer melder fra til LDO om diskriminering

Selv om mange samer opplever å ha blitt diskriminert, er det få samer som har vært i kontakt med Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). I utvalget vårt var det bare 1,8 % (45 personer) av dem som rapporterte å ha blitt diskriminert, som hadde vært i kontakt med LDO.

Det kan være mange årsaker til at samer som blir diskriminert, ikke tar kontakt med LDO for å få hjelp. En av disse kan være knyttet til samiske normer og tradisjoner, der man skal fremstå som sterk og ikke søke hjelp utenfor familien når man møter motgang (Bongo, 2012; Kuokkanen, 2015). En annen årsak til at samer ikke søker hjelp angående selvopplevd diskriminering, kan være knyttet til kulturelle og språklige barrierer.

7.2.7 Multippel diskriminering

Samer opplever diskriminering i flere konkrete arenaer eller settinger samtidig langt oftere enn majoritetsnordmenn. Det vil si at samer oftere enn ikke-samer rapporterer at diskrimineringen skjer på flere samfunnsområder samtidig, for eksempel både i utdanningssammenheng og/eller i arbeidslivet, i lokalsamfunnet, i møte med det offentlige, i butikken/ved restaurantbesøk og/eller på nettet.

At samer opplever diskriminering (som oftest på grunn av sin etniske bakgrunn) på flere samfunnsområder samtidig, og fra både kjente og ukjente personer, kan forstås i sammenheng med begrepet kumulativ diskriminering. Dette begrepet henviser til at diskriminering kan hope seg opp på tvers av sfærer eller arenaer. Kumulativ diskriminering på ett samfunnsområde kan bidra til å redusere livssjanser på andre områder (Arnfinn & Hilde, 2016). For eksempel det at samer blir diskriminert på skolen, kan påvirke skoleresultater og på sikt mulighetene på arbeidsmarkedet. Dette er prosesser som sjelden blir fanget opp av forskning fordi den ofte setter søkelys på enkeltarenaer, som for eksempel skole eller arbeidsliv, og derfor ikke avdekker disse sammenhengene mellom arenaene.

7.3 Utfordringer og anbefalinger

Mange samer opplever ulike former for diskriminering i det norske samfunnet. Vi vet at den vanlige formen for diskriminering samer møter, er etnisk diskriminering, og at de møter disse krenkelsene på ulike arenaer i samfunnet: i utdanningssammenheng, i arbeidslivet, i møte med det offentlige, på butikken, ved restaurantbesøk og i økende grad på sosiale medier, som i løpet av de siste årene har utviklet seg til å bli en ny arena for diskriminering av samer.

At samer opplever diskriminering, er et samfunnsproblem. Det har blitt dokumentert gjennom forskning det siste tiåret (Ketil Lenert Hansen, 2011). Likevel finnes det lite

systematisk forskning som tar for seg likestilling og de diskrimineringsutfordringene som samer opplever i Norge, for eksempel i skolen, arbeidslivet, lokalsamfunnet og på sosiale medier. Det foreligger langt flere studier og rapporter for innvandrere (Midtbøen, 2015). De norske myndighetene bør få på plass systemer som følger med på omfanget av diskriminering som den norske urbefolkningen møter på ulike arenaer i samfunnet, og særlig i skolen, arbeidslivet og nærmiljøet.

I dette kapittelet har vi sett på noen av likestillings- og diskrimineringsutfordringene som samer møter i det norske samfunnet. Det finnes fortsatt store kunnskapshull og kunnskapsbehov om diskriminering og mobbing av samer som fremtidig forskning bør belyse, da særlig på området som omhandler samiske barn og unge.

Referanser

- Midtbøen, A. H., & Lidén, H. (2016). Kumulativ diskriminering. *Sosiologisk tidsskrift*(01), 3–26.
- Auestad, G. (2011). *Ny teknologi : en utvidelse av mobbingen?* Oslo: Universitetsforlaget, cop. 2011.
- Bongo, B. A. (2012). «Samer snakker ikke om helse og sykdom». Samisk forståelseshorisont og kommunikasjon om helse og sykdom. En kvalitativ undersøkelse i samisk kultur.
- Brustad, M., Hansen, K. L., Broderstad, A. R., Hansen, S., & Melhus, M. (2014). A population-based study on health and living conditions in areas with mixed Sami and Norwegian settlements – the SAMINOR 2 questionnaire study. [Research Support, Non-U.S. Gov't]. *Int J Circumpolar Health*, 73, 23147. doi: 10.3402/ijch.v73.23147
- Djupedal, Ø. (2015). *Å høre til : virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø : utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 9. august 2013 : avgitt til Kunnskapsdepartementet 18. mars 2015* (Vol. NOU 2015: 2). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.
- Ferdinand, A. S., Paradies, Y., & Kelaher, M. (2015). Mental health impacts of racial discrimination in Australian culturally and linguistically diverse communities: a cross-sectional survey. [Research Support, Non-U.S. Gov't]. *BMC Public Health*, 15, 401. doi: 10.1186/s12889-015-1661-1
- Hansen, K. L. (2011). *Ethnic discrimination and bullying in relation to self-reported physical and mental health in Sami settlement areas in Norway: the Saminor study* (Vol. nr. 115). Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, Det helsevitenskapelige fakultet, Institutt for samfunnsmedisin.

- Hansen, K. L. (2012). Likestillingstatus blant samer – En kunnskapsstatus (Vol. vedlegg til NOU 2012: 15 Politikk for likestilling, s. 50). Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Hansen, K. L. (2012). Samehets, fordommer og helse (s. 71–79.). i *Hvor går Nord-Norge, Et institusjonelt perspektiv på folk og landsdel / Svein Jentoft, Jens-Ivar Nergård, Kjell Arne Røvik (red.) Stamsund : Orkana akademisk.*
- Hansen, K. L. (2015). Ethnic discrimination and health: the relationship between experienced ethnic discrimination and multiple health domains in Norway's rural Sami population. [Research Support, Non-U.S. Gov't]. *Int J Circumpolar Health*, 74, 25125. doi: 10.3402/ijch.v74.25125
- Hansen, K. L., Melhus, M., Høgmo, A., & Lund, E. (2008). Ethnic discrimination and bullying in the Sami and non-Sami populations in Norway: the SAMINOR study. *Int J Circumpolar Health*, 67(1), s. 97–113.
- Hansen, K. L., Melhus, M., & Lund, E. (2010). Ethnicity, self-reported health, discrimination and socio-economic status: a study of Sami and non-Sami Norwegian populations. *Int J Circumpolar Health*, 69(2), s. 111–128.
- Hansen, K. L., & Sørli, T. (2012). Ethnic discrimination and psychological distress: a study of Sami and non-Sami populations in Norway. *Transcult Psychiatry*, 49(1), s. 26–50. doi: 10.1177/1363461511433944
- Høgmo, A. (1986). Det tredje alternativ : barns læring av identitetsforvaltning i samisk-norske samfunn preget av identitetsskifte [The third alternative. Children's learning of identity management in Sami-Norwegian communities characterised by identity change]. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 27(1986), 27(1986) nr 5.
- Høgmo, A. (1998). *Fremmed i det norske hus : innvandreres møte med bygdesamfunn, småby og storby*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Høgmo, A. (2005). *Er en flerkulturell skole mulig?* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Høgmo, A. (2011). Sjøsamisk fornyelse og revitalisering (s. 129–138) i *Hvor går Nord-Norge Tidsbilder fra en landsdel i forandring/ Svein Jentoft, Jens-Ivar Nergård, Kjell Arne Røvik (red.) Stamsund : Orkana akademisk.*
- Jensen, E. B. (2005). *Skoleverket og de tre stammers møte* (Vol. 7/2005). Tromsø: Eureka forl.
- Josefsen, E. (2004). *Likestillingspolitikk i Sametinget* (Vol. 2004:9). Alta: Norut NIBR Finnmark.
- Josefsen, E. (2006). *Selvopplevd diskriminering blant samer i Norge* (Vol. 2006:3). Alta: Norut NIBR Finnmark.
- Kuokkanen, R. (2015). Gendered Violence and Politics in Indigenous Communities: The Cases of Aboriginal People in Canada and The Sámi in Scandinavia. *International Feminist Journal of Politics*, 17(2), s. 271–288. doi: 10.1080/14616742.2014.901816
- Lovdata. (2013). Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn (diskrimineringsloven om etnisitet). *Norsk lovtidend. Avd. I, 2013, nr. 9.*
- Lovdata. (2015). *Opplæringslova: lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)* Oslo: Kunnskapsdepartementet – Regjeringen.no.
- Midtbøen, A. H., & Lidén, H. (2015). Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge. En kunnskapsgjennomgang. I 2015:1 (Red.). Oslo: Institutt for samfunnsforskning, Universitetet i Oslo.

- Minde, H. (2005). *Assimilation of the Sami: implementation and consequences* (Vol. nr. 3/2005). [Kautokeino]: Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples.
- Minton, S. J. (2014). Prejudice and effective anti-bullying intervention: Evidence from the bullying of "minorities". *Nordic Psychology*, 66(2), s. 108–120. doi: 10.1080/19012276.2014.928485
- Nergård, J.-I. (2011). Når slutter en koloniprosess? I *Hvor går Nord-Norge?*, Orkana Akademiske, Stamsund (s. 119–128).
- Nielsen, M. B., Skogstad, A., Matthiesen, S. B., Glasø, L., Aasland, M. S., Notelaers, G., & Einarsen, S. (2009). Prevalence of workplace bullying in Norway: Comparisons across time and estimation methods. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 18(1), s. 81–101. doi: 10.1080/13594320801969707
- NRK Sápmi. (2013). Vi har gjort lite for homofile samer, from <https://http://www.nrk.no/sapmi/beklager-manglende-homopolitikk-1.10941719>
- NRK Sápmi. (2016). Samiske homofile har det vanskeligere enn norske, from <https://http://www.nrk.no/sapmi/erlend-elias--samiske-homofile-har-det-vanskeligere-enn-norske-1.12451011>
- Nystuen, G. (1991). *Rasediskriminerende ytringer og organisasjoner : gjennomføringen av FNs rasediskrimineringskonvensjon (CERD) i norsk rett når det gjelder forbud mot rasediskriminerende ytringer og organisasjoner* (Vol. 4/1991). Oslo: Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo.
- Olweus, D. (2009). *Mobbing i skolen – fakta og tiltak*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2009.
- Paradies, Y., Ben, J., Denson, N., Elias, A., Priest, N., Pieterse, A., . . . Gee, G. (2015). Racism as a Determinant of Health: A Systematic Review and Meta-Analysis. [Meta-Analysis Research Support, Non-U.S. Gov't Review]. *PLoS One*, 10(9), e0138511. doi: 10.1371/journal.pone.0138511
- Parker-Jenkins, M. (2011). The anti-bullying handbook. *Irish Educational Studies*, 30(3), s. 403–405. doi: 10.1080/03323315.2011.601917
- Roland, E. (2014). *Mobbingens psykologi : hva kan skolen gjøre?* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjeie, H. (2012). *Politikk for likestilling : utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 12. februar 2010. Avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 25. september 2012. Norges offentlige utredninger (tidsskrift : online) (Vol. 2012:15)*. Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning.